

Esztétikai közömbösség

Aba Novák Vilmos esete a fehérvári kőtárral

Az 1937-es párizsi világkiállításra készült pannó

FOTÓ: SÁGI ISTVÁN

A kérdés úgy hangzik: mi teremt kapcsolatot Aba Novák Vilmosnak az 1937-es párizsi világkiállításra festett hatalmas pannója és a mostanság első-sorban ormótlan tetőjéről ismert székesfehérvári romkert között? A válasz talán még a kérdésnél is abszurdabb: a Csók István Képtár. Az a múzeumi kiállítóhely, amelyből nemrégiben sietősen kipakolták a Szent István-i bazilikát idéző kőkiállítást, hogy aztán Rockenbauer Zoltán kultuszminiszter október 20-án megnyissa az Aba Novák-pannó állandó tárlatát.

A munka elkezdődött, a megváltozott körülmények azonban már lehetlenné tették, hogy be is fejeződjék. Annak ellenére, hogy Kovács Péter is úgy látta: a képek további állagromlását csak az akadályozhatja meg, ha véglegesen falra kerülnek. Az igazgató azt tervezte, az eredeti tervekhez hasonlóan egy takarórendszerrel érik majd el, hogy a termet továbbra is használhasák kiállítóhelyiségként.

Am a képek restaurálása is csak két évvel ezelőtt indult meg, azután, hogy a városi önkormányzat a millenniumi

belőle, mit jelent a gyakorlatban, hogy a bazilika eredeti anyagának mindössze öt százaléka maradt ránk, és egyetlen olyan kő sincs, amely a földből előkerült alapfalak bármely pontjához hozzáilleszhető volna.

Marosi Ernő művészettörténész úgy látja: kezdettől gondot jelentett, hogy nem különült el egymástól megnyugtatóan a tervezett reprezentatív emlékhely és a megóvandó műemlék. Végig ott volt az olykor kimondott, de mindig érezhető igény, hogy Fehérvár közepén legyen valami nagy, valami monumen-

Ha önök most azt mondják, hogy ennek a történetnek így semmi értelme, teljesen igazuk van. Aba Novák és a középkori kövek históriája teljesen véletlenül gabalyodott egymásba; a végkifejlet azonban nagyon is jól jellemzi a hazai kulturális közállapotokat.

Kezdjük talán Aba Novákkal, a két világháború közötti kor emblematisz művészeivel. A festő határozottan rajta hagyta a keze nyomát Székesfehérváron. Ő alkotta meg az 1938-ban elkészült Romkert mauzóleumának falfestményeit, a Városházára pedig freskót készített. A városban kívánták kiállítani azt a mintegy kétszáz négyzetméteres, a francia-magyar kapcsolatok évszázadait ábrázoló pannóját is, amelyet Hóman Bálint megbízásából festett az 1937-es párizsi világkiállítás magyar pavilonjába. Műveinek az új rendszerben hányatott sors jutott: a romkertbeli és a városházi képet lefestették, a pannó pedig sosem került a neki szánt helyre.

Pedig a (majdan Horthy Miklósról elnevezendő) városi kultúrházat eleve úgy tervezték, hogy a színházteremben helyet kaphassanak a hatalmas, nyolcszor kétszáz méteres képek. Az volt az elképzelés, hogy a táblák elé valamilyen ideiglenes takarót tesznek, így a festmények „nem nyomták volna agyon” a helyiséget. De a háború miatt nem fejeződött be az építkezés, később pedig inkább varrőüzemet rendeztek be az épületben. Csak 1955-ben született meg az új intézmény, a Csók István Képtár, amely azonban 1962 óta társbérletben kénytelen élni a megyei könyvtárral.

A pannó végig ott volt a neki szánt épületben, csak éppen nem a színházteremben, hanem a lépcső alatt kialakított raktárhelyiségben – mondja Kovács Péter művészettörténész, aki 1962-től egészen az idei tavaszig a Szent István Király Múzeumban dolgozott, éveken át mint az intézmény igazgatója. A nagyközönség első ízben 1962-ben, a Magyar Nemzeti Galériában – akkor még a Kúriában – láthatta a képeket. Többször is kiállították őket Fehérváron, legutóbb 1989-ben, a francia forradalom kétszázadik évfordulója alkalmából. Az akkori szónok, Medgyessy Péter miniszterelnök-helyettes szorgalmazta is: véglegesen kerüljenek föl a falra.

kormánybiztosság pályázatán húszmillió forintot nyert erre a célra. Pont a felénél tartott a helyreállítás, amikor meglepő hír jött. A hivatal – a közvélekedés szerint a fehérvári művészettörténész, Supka Magdolna lobbizásának eredményeként – üzent, hogy az ígért összeg második részletét csak akkor utalják át, ha 2001. augusztus 20-ra végleges helyükre, a képtár falára kerülnek a pannók. Takarás nélkül.

A képtárat azonban akkortájt kiállítás foglalta el. Mégpedig olyan, amelylyel kapcsolatban határozott ígéret hangzott el korábban: nevezetesen az, hogy egészen addig – várhatóan 2002 augusztusáig – látogatható marad, amíg a bazilika mellett meg nem nyílik az új Dóm Múzeum.

Íme a történet másik szála. Ez a história ugyancsak a nyolcvanas évek végén kezdődött, de hosszú időn át sokkal látványosabb fordulatokat produkált, mint a másik. Igazi tantörténet: kezdetben vala az elszánás, hogy Fehérvárnak 1990-re (majd 1995-re, illetve 1996-ra, végül pedig 2000-re) az államalapítás-

hoz méltó, nagyszabású nemzeti emlékhelye legyen. Mi sem tűnt ennél alkalmasabbnak, mint a már meglévő Romkert. Eldőlt tehát, hogy a bazilika feltárását folytatni kell, az előkerült romokat be kell mutatni és meg kell óvni. Mivel az egész romterületet megtámadta a rossz levegő és a talaj nedvessége, kézenfekvő volt, hogy a kőtár emlékeit – a középkori bazilikából származó több száz faragványt – egy közeli, de zárt múzeumban kell a

látogatók elé tárni. Ez lett volna a Dóm Múzeum.

Lett volna – mondjuk, mert az elmúlt évek alatt mindössze annyi történt, hogy a városé lett a két kiszemelt ház. Heves indulatok csaptak azonban össze a romok fölé boruló vasbeton tető miatt, és míg a szakemberek a sorsa fölött vitáztak, a múzeumba félretett pénzt visszanyelte a költségvetés. De Szent István mégiscsak Szent István, Székesfehérvár pedig Székesfehérvár; hogy a millenniumból is maradjon valami, tavaly augusztusban a Csók István Képtárban – ugyancsak a millenniumi kormánybiztosság segítségével – megnyitottak egy kiállítást a kőtár kőanyagából. Ez a tárlat segített értelmezni a feltárt romok látványát, és a laikus látogató is megérthette

táris, ami a hajdani bazilikát idézi. Sokan úgy vélték, ezt a vágyat csak valamifajta rekonstrukcióval lehet kielégíteni – noha épp ez volt az, ami ellen a művészettörténészek mindig tiltakoztak. Marosi Ernő úgy fogalmaz: a megszületett védőépitmény ronda ugyan, de ne ezért elfogadhatatlan. Legnagyobb hibája, hogy értelmezni igyekszik a romokat, viszont nem fedi le őket egészen. Így ahelyett, hogy védené a maradványokat, egyenesen pusztítja azokat.

A tető körüli huzavona ma is tart, a Dóm Múzeum pedig nem készült el. A bazilika kőanyagából rendezett kiállítást azonban október elején lebontották. Annak ellenére, hogy egy ideig úgy tűnt, sikerült kompromisszumra bírni a millenniumi kormánybiztosságot: augusztus 20-án nem a véglegesnek szánt helyükön, hanem egy püspökségi épületben nyitottak kiállítást a pannókból. Az ünnepi beszédet tartó megyei közgyűlési elnök is csak annyit jegyzett meg, gyűjtést fognak tartani annak érdekében, hogy a képek átkerülhessenek a Csók István Képtárba.

A pénz azonban nem a köztől jött, hanem a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától; mégpedig azonnal. Ez megpecsételte a kőkiállítás sorsát.

– 23 millióba került a kövek visszaszállítása a volt szovjet laktanyabeli raktárba, és 20 millió volt az Aba Novák-képek végleges elhelyezésének költsége – mondja Fülöp Gyula, a Szent István Király Múzeum igazgatója. Viszonyításképpen hozzáteszi: 30-40 millió lenne a Dóm Múzeum kiviteli terveinek elkészítése, de erre mindössze 1,5 milliót ítélt meg nekik a NKÖM. A történetek magyarázatára az igazgató történelmi hasonlatot hoz: hiába tervez épeszűen a végvári katona, ha a feje fölött politikusok hozzák meg a döntéseket.

Az Aba Novák-pannó most tehát ott van, ahová hatvan éve szánták. Megvannak az ideiglenes takarók is, de úgy hallani, egyelőre nincs senki, aki használni merné őket. Ki tudja, mikor rendeznek megint kiállítást a Csók István Képtárban.

A bazilika kőanyaga ismét a szovjet laktanyában van. A hozzáértők attól félnek, minden mozgítás a faragványok létét veszélyezteti.

A Romkert fölött vasbeton tető ágas-kodik, sorsa eldöntetlen. Marosi Ernő jelképnek látja: szerinte Székesfehérvár nem is érdemel mást. Tökéletesen kifejezi ugyanis azt az esztétikai minőség iránti közömbösséget, amely az egész ügyet végigkísérte.

N. Kósa Judit

Kezdetől gondot jelentett, hogy nem különült el egymástól megnyugtatóan a tervezett reprezentatív emlékhely és a megóvandó műemlék.